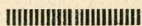

все, забуваючи, що хоч все єсть рухом, але рух не все, так само як все може бути спеціальністю, але (*спеціальність*) не стається з огляду на це всім. Тим більш не можна робити узагальнень, коли йде про дух, розум і волю — дари, якими наділив Бог людину, і співвідношення яких визначають його подвійну осілю і кочову природу. Виходячи з принципу нищення, або роблячи протиставлення все і ніщо, прийшлося би прийти до абсурду — калічити людську істоту. Чи не подібні кастрації — обезпліднення одних другими, одним другого і самих себе привели до тих обставин, в яких всі б'ються проти кожного і кожний проти всіх?

Проблема, яка стала перед людством, дуже чітка — *відкрити шляхи життя*. В вирішенню цієї проблеми не оминати питання розвитку гармонійного сполучення і гармонійного співвідношення духа, розуму і волі людини.

Звернути на це увагу встановленням відповідаючого окремим світоглядам, типам і явищам співвідношення, а також виникаючих з нього наслідків і було ціллю цієї частини моєї розвідки.
(Далі буде).

Василь Кучабський.

Українська державна путь.

Др. Володимир Левичський, Українська державна путь. Частина перша. Думки про методи і практику державного будівництва. Львів 1933. мал. 8^о ст. 160.

Великим нещастям народу є, коли серед нього приймаються ідеї, по самій своїй природі розкладові. Але це ще не є найгірше нещастя, яке якийсь нарід може постигнути. Ідеї розкладові можна перемогти ідеями добрими, і тоді підчас розкладової недуги можна мати надію на будуче виздоровлення народу. Але найбільшим нещастям, і то нещастям майже безнадійним і безвиглядним є, коли у якогось народу сформується його звичним, незавидним минулим такі умові нахили і властивості, які роблять його нездібним взагалі перейматися добрими ідеями, бо ті нахили і властивості є того роду, що з усього, навіть найліпшого, вони в площині думки і змагань роблять — карикатуру. В це безвиглядне, страшне положення попала сьогодні велика частина української інтелігенції. Куди не глянь — чи це будуть демократичні, соціалістичні, чи націоналістичні, чи консервативні ідеї, — куди не глянь, з усього чиниться карикатура.

Карикатурою є вже сам дивного роду абстрактно-ідеологічний принципіалізм, який бушує в області думки нинішньої української інтелігенції. Є це принципіалізм, який зневолює думати, що нібито зло і добро, успіх або нещастя якогось народу виходять з одних лиш „ідеологій“ і „програм“. Отже розшибаються люди за „правильною“ „ідеологією“ й „програмою“, шу-

кають, міркують, навіть „захоплюються фанатично“ знайденим, думаючи, що знайшли єдиний „камінь філософічний“, бо їхня „ідеологія“ є досконаліша, ліпша, прекрасніша над усі інші „ідеології“ світу, так що — мовляв: радуйтеся Україно, якщо приймеш нашу „ідеологію“, бо будеш спасенна!

Тимчасом зло або добро, успіх або нещастя народів лежить зовсім не в „ідеологіях“, тільки в людях. Ось де в наслідок неуспіхів української демократично і соціалістично „настроєної“ інтелігенції з 1917 — 1920 рр. сливе нема нині популярнішого слова серед сьгоднішнього українського загалу як: „бий демократів і соціалістів!“, бо мовляв нема „гіршої“ „ідеології“ на світі, як демократична й соціалістична. Думав би хтось на цій підставі, що дійсно ще ніде на світі демократизм і соціалізм не допровадив ніякого народу ні до чого, крім упадку їхньої держави й руїни, як це сталося на Україні з 1917—1920 рр. А осьде Франція, яка була наймогутнішою державою в Європі за часу абсолютизму, стала знову наймогутнішою державою у наслідок демократичної революції на переломі XVIII. і XIX. століття — і осьде та сама демократична Франція, наскрізь перепоеана демократичною й ліберальною „ідеологією“, стала наймогутнішою державою світу від часу світової війни. А осьде Північна Америка попала в ряд найбільших світових держав, хоч від самого початку свого існування взагалі не знала ніякої іншої „ідеології“ крім демократичної. А осьде той самий соціалізм, який — зродившись на Україні карикатурою — довів Україну до руїни, — той же самий соціалізм під видом більшовизму, ставши „ідеологією“ московського народу довів до реставрації Росії в такій силі, з якою ні рівнятися не може сила протисоціалістичної царської Росії з-перед 1917-ого року... І осьде знову ж: той сам націоналізм, який не в карикатурних, а здорових і великих формах фашистівської Італії веде нині італійський народ на вершини таких внутрішніх етичних сил і такого зовнішнього впливу, яких населення Апеннінського Півострову не знало від часу упадку Римської Імперії, — той сам націоналізм, „перелицьований“ на українських землях в суто „вукраїнський“ ніби то „націоналізм“, розвалює всі внутрішні звязки, всю загально-національну солідарність, всяке поняття про дійсний національний інтерес, вносить ніде нечувану і ніде не видану корупцію в українське політичне життя, знижує загальний духовий рівень українства до стану нижче примітивної етнографічної культури, розторощує господарську відпорність народу й веде громадянство до переміни в купу жебраків і так „будує Україну“ остаточною внутрішньою руїною серед українства. І осьде: ніби то „той сам“ консервативний спосіб думання, якому Англія завдячує свою великість, — „той сам“ ніби то „консерватизм“, заблукавшись з трудом на споконвічно „революційну“ Україну, робиться чимсь, у чому годі відрізнити, що в ньому сильніше, чи умова неподвижність, а то прямо глупота, чи фарисейське девоцтво, чи заїлість, яка не перебирає в засобах у поборюванню противників, чи примітив-

ний „реалізм“, чужий всякому вищому, могутнішому, дальшому змагання й розуміючий „реальну політику“ в маленьких буденних „реальних“ користях.

Виходило б з того, що безплідні є всякі абстрактні балачки про „ліпшу“ або „гіршу“ „ідеологію“, бо „ідеологія“ є тільки виразниками людських сил, які діляють в якійсь країні. Виходило б далі з того, що та дана „ідеологія“ є найліпша в тій даній країні, яка висказує собою те найліпше, яке серед даного народу і в данім часі ділає, щоб найліпший людський елемент поставити на чоло народу і допровадити цей народ під таким найліпшим проводом до найвищих історичних досягнень, до яких природа даного народу в данім часі годиться. І видко, що природа нинішнього народу годиться лиш до дуже мізерних річей, коли ніщо — ніяка думка, ніяке слово, ніяке зусилля — не є в силі вирвати отого українського народу з тієї площини, в якій усе кінчається „перелицюванням“ і карикатурою, і перенести його в ту вищу площину, в якій адекватні для найліпших людських сил якогось народу ідеї й „ідеологія“ є в спроможі дати в своїм висліді великі історичні чини народу. А видко це з того, що навіть одинока оригінально-українська — ідея, яка якраз тоту, що вона є оригінальним твором духа української землі, чейже повинна б бути ідеєю, ліпше здатною до того, щоб український народ допровадити до історичної великості, ніж ідеї чужі, повставші на ґрунті чужих потреб і духових властивостей, і на Україні лиш запозичені з десятої руки, — навіть ця одинока українська ідея, якою є ідея Вячеслава Липинського, не є в силі вдунути нового духа в отой нинішній український народ. Бо навіть ця ідея — як це показує книжка п. Володимира Левицького — перемінюється на отому нещасному українському ґрунті в карикатуру.

Чейже вже раз треба собі здати справу з положення, в яке ота нещасна наша Україна докотилася нині. На дев'ять десятих українського етнографічного простору — на всіх українських землях за Збручем — наступила така велитенська переміна в порівнянні зі станом річей у році 1918-ому, що недійсним стало нині там усе те, що тоді ще там ділало. Коли хтось каже, що державу може збудувати лиш „контрреволюційний“ елемент, — то це є правда. Коли хтось каже на цій підставі, що будова української держави над Дніпром у році 1918-ому ніяким чином не могла вдатися, якщо вона виходила від одних лиш раб'ятних соціал-революціонерів різного калібру, — то це теж правда. Коли хтось каже далі, що збудування отєї держави в 1918-ому році було б можливе лиш тоді, коли б оті раб'ятні українські соціалні революціонери мали стільки політичної геніяльності, щоби в ім'я будування своєї держави забути на всі свої вивчені на память „програми“ і будувати державу не на розбобтаній „масі“, яка від безладдя нічого не могла втратити, тільки на тих елементах населення, для яких збереження міцного державного

ладу було самотнім спасенням перед загрозою, — і колиб одночасно отой маючий щонебудь до втраченн'я елемент мав не менше політичної геніяльності, щоби з не меншою рішучістю, що українські революціонери свої „програми“, теж і зі свого боку викинути на політичний смітник усі свої „єдино-недєлімські“ традиції й мрії, щоби їх замінити українською традицією й державною мрією й почуттям українського державного інтересу, — то і це теж є свята правда.

Але треба неабиякої духової закам'янілости, щоби цього не бачити, що всі оті повищі правди є нині вже лиш історичним досвідом, а при даних обставинах на нинішній Радянській Україні нічого не говорять про нинішню українську дійсність. А дійсність є та, що вже нарешті пора була б перестати з карикатурно-„консервативними“ псьоченнями на „Центральну Раду“ й інших „демократично-соціалістичних і революційних чортів на стіні“, бо це ні трохи не помагає українському державному будівництву. А не помагає з тої простої речі, що елементи „Центральної Ради“ вже не стоять на перешкоді української державної справи, бо — більшовики їх вимордували. І пора була б теж перестати по карикатурно-„консервативному“ роздирати свої ризи в справі „притягнення територіально-українського, хоч на жаль зрусифікованого, продукуючого класу до українського державного будівництва“, бо — більшовики цей „клас“ вимордували. І пора була б перестати — в не менше карикатурно-„консервативний“ спосіб — галюкати на українську інтелігенцію, що вона не є „весь український народ“, лиш повинна отому „класові“, в державнім будівництві підчинитися, бо ота українська інтелігенція дійсно не є „весь український народ“ тому, що — більшовики її вимордували. Коли ж хтось каже, що з нутра непосідаючої нічого крім сорочки на тілі „маси“ ніяка держава ніколи повстати не може, бо будова держав є справою не „маси“, тільки з вищених верств, — то треба мати відвагу сказати, що з нутра населення нинішньої Радянської України вже не може повстати ніяка українська держава, бо ціле це населення, як довга й широка є вся Радянська Україна є нині поголовно одною лиш „масою“, і то масою непосідаючою навіть сорочки на тілі, бо й ту більшовики обдерли, загнавши нещодавно одної лиш минулої весни п'ять мільйонів отой „маси“ у гріб голодової смерті.

Що ж впливає з цього для української державної ідеї і справи? Впливає ось що: зовсім так само, як після монгольського заливу Східної Європи та сама Наддніпрянщина, на якій ще недавно передтим лежав у Києві центр державного будівництва не лиш України, а взагалі всієї Східної Європи, стала диким полем, з якого ніяка держава вирости не могла, як довго це дике поле не наповнилося новим населенням, не видало з себе нового життя і не переболіло й не вигоїло монгольських ран столітніми процесами органічного виздоровлення, — зовсім так само й нинішня Наддніпрянщина не може видати з себе нія-

кого „українського державного будівництва“, бо ні степове бодяччя, ні степові бродники, в яких перемінилася нещасна наша скривавлена українська „маса“ Наддніпрянщини, ніяких держав не є в силі будувати. А що всяке дике поле з його бодяччям і бродниками завжди на світі було, є і буде об'єктами, а не суб'єктами міжнародного життя, себто буде просторами для зовнішніх експансій, зовсім таксамо, як спустошена монголами Наддніпрянщина стала була простором експансії Литовського Великого Князівства, — то впливає з цього, що на продовж одного, або двох, або й трьох найближчих поколінь, себто на продовж того часу, якого потрібно, щоби Наддніпрянщина виповнилася органічно новим життям, Наддніпрянщина має ще лиш значіння простору для зовнішніх експансій, при чому ціле питання є в тому, чи це буде закріплення нині там існуючої московської експанзії, чи буде зміна цієї московської експанзії експанзією або польською, або — українською.

Відкіль українською? Нізвідкіль інде, а з тих незнищених українських просторів, які ще в нашого безталанного, винищеного, вимордуваного народу нині залишаються, а усіми просторами є зовсім таксамо як Галицько-Волинська Держава після монголької потопа нинішня Галицько-Волинська Земля. Галичина і Волинь це є отже нині одиникий простір для української активної національної політики, і поскільки український народ ще хоче дійти на продовж якогось не геологічного, а коротшого, одним-двома-трьома людськими поколіннями обмеженого періоду до своєї державности, то самотнім тереном для українських органічних державних змагань є нині для цілого українського народу ще лиш один тільки галицько-волинський простір. Всякі ж державні змагання народу недержавного на якійсь землі, поскільки ці змагання не мають бути — як це влучно п. Володимир Левицький називає — „вербальними“ ніби то „змаганнями“, — всякі такі змагання мусять бути реальними, себто вони мусять вестися в прямій акції проти того даного колоніального положення, в якому ця дана земля знаходиться. Таким чином в нинішніх обставинах правильним приложенням ідей Вячеслава Липинського до даної української дійсности, є приложення всього того, що В. Липинський писав про наддніпрянські українсько-московські відносини в на жаль не справдженому припущенню, що більшовизм провалиться, не вспівши вимордувати найцінніші елементи Наддніпрянщини і не вспівши переіменити її в дике поле, — є отже — повторюємо — приложення всього того, що писав В. Липинський про Наддніпрянщину до Галичини і Волині і до українсько-польського взаємовідношення.

Зрозуміло це Вам, Пане Дре Володимире Левицький?

Правдоподібно не зрозуміле, бо сам пан Др. Володимир Левицький, який має відвагу поучувати українське громадянство про „невербальне“, тільки реальне розуміння української дер-

жавної справи, ніяк не може зрозуміти того, що реально-державному рухові Західної України не вільно робити того самого, що він сам — п. Левицький — зовсім слушно вважає найвищою політичною провиною „Центральної Ради“ проти української державної ідеї. В площині Наддніпрянщини і українсько-московського відношення отією провиною „Центральної Ради“ було трактування української справи як „внутрішньої справи Росії“, яка може полагодитися не українським державним сепаратизмом, тільки наділенням Українства якимсь „культурно-національним“, чи яким іншим „Naturchutzpark“-ком і „індіанським резерватом“. І ніяк не може п. Левицький, який є дуже „войовничий“, — хоч на жаль лиш у відношенню до більшовицької Росії, і — зовсім слушно — вважає найважлишою ознакою реального державництва войовничість і рішучий державний сепаратизм, який є завше ризикуванням супроти пануючої держави, — ніяк не може п. Левицький зрозуміти, що щойно тоді такі як його „визнання ідеї В. Липинського“ й такі як його „розуміння державної справи“ перестануть бути „вербальними“ і разом з тим щойно тоді політичні рухи типу консервативного зможуть стати не джерелом розкладу, тільки джерелом оздоровлення на українській землі, коли вони в справі удержавнення України будуть стояти на абсолютно непримиримому становищі, яке не „вербально“, тільки реально виявляється у відношенню до тієї даної метрополії, яка на даній українській землі репрезентує кольоніальність України. Коли б п. Левицький був в Києві, то „невербальність“ свого „державництва“ він мусів би доказувати в відношенню до Москви, коли ж він живе у Бродах, чи Печеніжині, а якраз на цьому невеличкому шматкові української землі між Перемишлем, Бродами і Печеніжином лежить нині буквально ціла — так духовна, як і політична і в остаточному державна — будуччина всієї України, так що або відсіль, або нізвідки не може вирости українська державність в даних умовах України, — то хай цей п. Левицький щойно тоді має відвагу вчити українське громадянство „невербального“ державного почуття, коли він має войовницьку відвагу звертати свій „невербальний“ державний сепаратизм у напрямку географічному прямо протилежному до напрямку, в яким лежить Москва.

Тимчасом „невербальний“ п. Левицький, який так завзято лає „Центральну Раду“ за „вербальність“ її „державництва“, пише на ст. 136 таке: „Хоч положення західних земель, що під Польщею, відмінне від положення Великої України й доля цих земель буде мабуть вирішуватися окремим шляхом легальної боротьби в межах самої Польщі, то всетаки Галицько-Волинська волость може відіграти в боротьбі за Українську Державу рішачу роль через моральне піддержання політики Гетьмана, про яку мова вище. Постава політичних угруповань Західних Земель до гетьманської політики може мати рішачий вплив на становище, яке займає в цій справі українська

еміграція й активні кола українського громадянства у Великій Україні.

Ось і вся правдива квінтесенція усієї книжки п. Володимира Левицького. Будова її така: спершу спрIMITизоване віддання ідей В. Липинського, потім представлення повстання і подій Гетьманщини з 1918-го року — таке представлення, в якому кожне друге речення незгідне з дійсним ходом подій, чого незначним прикладом вистарчить те, що п. Левицький твердить, ніби то Гетьман захопив владу на Україні успіхом власної збройної сили, чого ще, здається, ніхто досі не твердив, бо це абсолютно неправда, під якою нема навіть ні тіні такого факту, який дозволював би перекручувати цю неправду на ніби то „правду“, — і вкінці славословіє бувшому гетьману Павлу Скоропадському, як ніби то одному можливому спасителеві України. Недостача місця не дозволяє запуснитися ближче в з'ясування історії Гетьманщини з 1918-го року. Досить сказати лиш одне: події на Україні з 1917-го до 1920-го років включно з тогочасною Гетьманщиною містять в собі такий велитенський історично-політичний досвід, що народ, який мав би в собі стільки „іскри Божої“, щоби бути здібним засвоїти собі цей досвід і ділати на будуче повчений цією минувшиною, неминуче мусів би стати великою нацією на світі. Цей досвід зовсім не є добром цього чи іншого українського політичного напрямку, тільки є добром всіх, хто б це не був: монархісти, чи республіканці, інтернаціоналісти чи націоналісти, соціялісти, демократи, кляскрати, консерватисти, чи реакціонери, революціонери, чи контрреволюціонери. Але, щоб цей досвід справді став добром усієї нації, для цього вимагається, щоби кожен, що займається цими досвідами і про них пише, не крутив і не перекручував і не малював ніяких „чортів на стіні“, які завжди приймають образ і подобу якраз політичних противників даного письменника; йде отже про те, щоб цей досвід вже раз вилучити з-поміж аргументів партійно-політичної агітації і мати стільки почуття відповідальности, щоб бути об'єктивним. Гетьманщина з 1918-го року була найбільш трагічним епізодом з усіх українських змагань 1917-го—1920-го року, в якій поруч із позитивними досягненнями, які виходили від усіх дієвих осіб цієї драми, від тих же самих усіх дієвих осіб, включно з Гетьманом П. Скоропадським, виходили теж моменти розкладу й упадку. Кожному — навіть такій відштовхуючій історичній особистості як Володимир Винниченко — слід отже віддавати своє — справедливості і в добрі і в злі, — бо щойно так є взагалі можливе викристалізування того всеобнімаючого досвіду, який робить історію учителькою життя. Коли ж хтось не є до такого чину духового здібний, — хай не береться за непосильне завдання. Зводить ж справу Гетьманщини з 1918-го в площину „кадження“ Гетьману Павлові Скоропадському, як це робить п. Володимир Левицький, — це є річ не лиш непристойна, а й для української державної справи безконечно шкідлива.

Так отже за час від 1918-ого року світ пройшов безконечну масу змін. Величезна зміна відбулася на Наддніпрянщині; глибока зміна наступила в Галичині; еміграція постарілася й почала вимирати; з реальних сил, що ділали на Україні в 1918-ому році, немає вже реально ні сліду. Величезні зміни наступили теж і в закордонно політичному відношенню. Більшовія увійшла в ряд світових держав. Польща стала великодержавою. Status quo між Польщею й Більшовією й бажання його взаїмно респектувати закріпилися на неозначені довгі часи на будуче. Між Польщею й Німеччиною заключений — річ до недавня неймовірна — 10-літний пакт і цим пактом увійшли ці відносини в зовсім нову площину. Український народ, розторожений на сході, безконечно глибоко розложений у свому внутрі на заході, стоїть перед зовсім новими завданнями, і то завданнями, які були б переважкі навіть для народу політично геніяльного й етично нерозложеного. Ця „персоніфікація України“ і це „одиноке спасіння України“, якими уявляється п. В. Левицькому особа бувшого Гетьмана П. Скоропадського теж постарілася й клониться — як усе людське — в низ. Але п. В. Левицький усе ще переживує „Центральну Раду“ й „Пана Гетьмана“, і видається йому, що він так творить не „вербальне“ лиш „реальне“ державництво. Лиш велитенська духовна переміна може нині врятувати український народ, така переміна, серед якої повстала б зовсім нова українська субстанція, — така переміна, кажемо, яка створила б на Україні людей зовсім нового духового і політичного типу. Але п. Левицькому все ще мережаться якісь інтервенції на чолі з бувшим Гетьманом — і він бачить спасіння в новій „гетьманській“ УНР-івщині, для якої „справа західних земель є внутрішньою справою Польщі“. Для цієї „реально-державної“ — зжалься Боже! — ідеї, яка резигнує з одинокого можливого для реальних державних українських змагань простору, — для цієї „ідеї“ йдуть непомірні зусилля, — зусилля, які, вживаючи всіх, теж і недозволених, засобів нищать і руйнують всяку можливість якогонебудь здорового і дійсно державно думаючого консерватизму на Україні, бо, йдучи в нагрямку персональної регабілітації особи бувшого Гетьмана всіми способами, нищать повстання якогонебудь загального, з ніякою особою незвязаного, дійсного консервативного етапу на Україні. І для чого все це? Для чого реальне ширення — і то під покришкою ніби то „ідеології“ В. Липинського — ширення антидержавного, з українського становища, угодовства на одинокій реальній базі державної справи всієї України? — Для примари! Бо примарою є будування української державности в нинішній знівеченій Наддніпрянщині, примарою є „активні кола громадянства у Великій Україні“, примарою „продукующий клас“ на тій Великій Україні, на якому ніби то можна оперти „державне будівництво“, примарою є надії на інтервенції, і навіть примарою є сама особа бувшого Гетьмана як взагалі колинебудь можливого для України вождя.

